

TRAINING SOCIAL WORKERS TO ENSURE THE WELL-BEING OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL REQUIREMENTS

PREGĂTIREA ASISTENȚILOR SOCIALI PENTRU A ASIGURA BUNĂSTAREA COPILOR CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE (CES)

Lapoșina Emilia, PhD, Associate Professor,
Department of Social Work,
“Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau
ORCID ID: 0000-0002-6533-1471

Frunze Olesea, PhD, Associate Professor,
Department of Social Work,
“Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau
ORCID ID: 0000-0002-0870-485X

CZU: 364.65:376-056.3

DOI: 10.46727/c.27-28-09-2024.p103-108

Abstract. *In contemporary society, social assistance is seen as a complex, multidisciplinary and highly specialized activity. The profession of social worker evaluates very quickly in the last period, starting from assisting the person in difficulty with classic means of material, psychological and social order to active social policies to ensure rights and prevent social problems, assisting individuals, groups and communities temporarily in crisis. The social worker has an essential role in applying effective solutions for the integration of vulnerable people and groups into community life for social inclusion purposes. At the moment, among the traditional areas of intervention we mention: social assistance in poverty, intervention and assistance prevention focused on the child's well-being (family integration/reintegration, adoption and family placement, residential care), family social assistance (counseling, education, planning), a elderly people, people with disabilities, social assistance for poor people, etc. In the practice of social assistance, we encounter both traditional areas of intervention and modern areas, and the social issues that have arisen over time have required the emergence of new objectives and methodologies for the training of highly qualified specialists. We can indicate several social sectors in which the presence of the social worker is absolutely necessary: the social protection sector, public administration (town halls, local councils), the health sector (hospitals, polyclinics, dispensaries), the justice system (probation service), non-governmental organizations, the educational sector (schools, high schools).*

Keywords: *welfare, social worker, children with CES, social services, acceptance, adaptation, integration.*

În societatea contemporană, asistența socială este privită ca o activitate complexă, multidisciplinară și înalt specializată. Profesia de asistent social evaluează foarte rapid în ultima perioadă pornind de la asistarea cu mijloace clasice de ordin material, psihologic și social a persoanei aflate în dificultate până la politici sociale active de asigurare a drepturilor și prevenție a problemelor sociale, asistența persoanelor, grupurilor și comunităților aflate temporar în criză. Asistentul social are un rol esențial în aplicarea unor soluții eficiente de integrare a persoanelor și grupurilor vulnerabile în viața comunității în scopuri de incluziune socială. La moment printre domeniile tradiționale de intervenție menționăm: asistența socială în sărăcie, intervenția și prevenția asistențială centrată pe bunăstarea copilului (integrare /reintegrare familială, adopție și plasament familial, îngrijire rezidențială), asistența socială a familiei (consiliere, educație, planificare), a persoanelor vârstnice, a persoanelor cu dizabilități, asistența socială a persoanelor sărace etc. În practica asistenței sociale întâlnim atât domenii tradiționale de intervenție, cât și domenii moderne,

iar problematica socială apărută de-a lungul timpului a impus apariția unor noi obiective și metodologii de formare a specialistului de calificare înaltă. Putem indica mai multe sectoare sociale în care prezența asistentului social este absolut necesară: sectorul de protecție socială, administrație publică (primării, consilii locale), sectorul sanitar (spitale, policlinici, dispensare), sistemul de justiție (serviciul de probațiune), organizațiile neguvernamentale, sectorul educațional (școli, licee). [8]

Republica Moldova în ultimii douăzeci de ani s-a confruntat și se confruntă cu mai multe provocări și schimbări de ordin economic și sociocultural, care implicit au generat diverse inegalități, inclusiv în ceea ce privește asigurarea dreptului fiecărui copil la dezvoltare, bunăstare și educație. Inegalitatea socioeconomică, culturală, fenomenele de migrație, exodul rural, dispersarea familiilor și perturbarea sistemului de valori al familiei au afectat îngrijirea și educația copiilor, precum și posibilitățile acestora de a atinge potențialul maxim de dezvoltare. [9].

Bunăstarea copilului, în situație de vulnerabilitate nu înregistrează schimbări majore în ultima perioadă, fiind departe de a fi satisfăcătoare, principalii indicatori care înregistrează progrese fiind: venitul și surse de venit ale gospodăriei, accesul la asistență medicală primară. [17].

În acest context, determinat de obiectivele ambițioase ale reformei domeniului de asistență socială „Restart” și ale Strategiei „Educație 2030”, devine actuală problema formării competențelor profesionale și în mod implicit problema implicării eficiente a asistenților sociali în activități de parteneriat intersectorial axat pe asigurarea bunăstării copilului. [9, p.176-184.]

În contextul politicilor educaționale de stat, elementele integrante ale educației de calitate vizează promovarea dreptului fiecărui copil la educație, incluziune socio-educatională, respect și apreciere, participare și realizarea pleneră a propriului potențial, în special a copilului cu cerințe educaționale speciale (CES). În corespundere cu art.3 al Codului Educației al Republicii Moldova (Cod nr.152 din 17 iulie 2014), cerințele educaționale speciale sunt definite ca necesități educaționale ale copilului/elevului/ tânărului, care implică o școlarizare adaptată particularităților individuale sau caracteristice unei dizabilități ori tulburări de învățare, precum și o intervenție specifică prin acțiuni de reabilitare sau recuperare corespunzătoare [1].

Cerințele educaționale speciale pot fi clasificate în două grupuri mari: cerințe educaționale speciale, condiționate de o dizabilitate și cerințe educaționale speciale, care nu sunt condiționate de o dizabilitate.

În grupul I sunt incluse deficiențele în/de dezvoltare, denumite conform legislației dizabilități și se referă, de fapt, la clasificarea UNESCO, 1995, având cea mai largă utilizare la nivel global: dizabilități de învățare; intelectuale cu grad de severitate diferi; tulburări de limbaj; dizabilități neuromotorii; de văz; auz; tulburări emoționale (afective) și de comportament, multiple etc.

La grupul II se referă problemele de învățare survenite din anumite situații de risc în care se pot înscrie copiii din medii defavorizate socio-economic, rezidențiale, minoritare, familii disfuncționale, incomplete, condiții de maltratare și stări deficitare de sănătate etc. [7, p. 463-469]. Diversitatea problemelor și situațiilor sociale și educaționale cu care se confruntă copiii cu CES și familiile acestora necesită o abordare multiaspectuală și sistemică, complexă a problemelor beneficiarelor, fapt care impune condiții noi de pregătire a specialiștilor în activitate asistențială în mod aparte accentul cade pe asigurarea și menținerea bunăstării copiilor cu CES.

Literatura de specialitate stabilește o serie de contexte în care este experimentată starea de bine. Acestea recunosc faptul, că starea de bine are o natură multidimensională, incluzând aspecte cognitive, emoționale, sociale, fizice și spirituale. Asistenții sociali au fost preocupați permanent să asigure dreptul și accesul persoanelor la educație activă și creativă, respectarea ritmului propriu de dezvoltare, întru satisfacerea necesităților cognitive și comunicative.

Totodată, este cunoscut faptul, că instituția de învățământ evaluează necesitățile copiilor și creează contexte pentru a asigura un mediu prietenos, securizat și incluziv, în care toți elevii se vor dezvolta și vor învăța conform potențialului și necesităților. În cadrul implementării acestui deziderat instituția de învățământ general trebuie să recunoască și să răspundă diferitor nevoi ale copiilor, ținând cont de existența atât a unor stiluri diverse de învățare, cât și a unor ritmuri variate

asigurând o educație de calitate pentru a răspunde în mod adecvat, cu maximum de promptitudine și eficiență, cerințelor societății. [16].

Traseul școlar al copilului cu cerințe educaționale speciale elaborat în conformitate cu particularitățile de dezvoltare a copilului poate presupune în fiecare caz aparte tip de incluziune, orar, conținuturi, curricula școlară, finalități diferite, servicii axate pe nevoile copilului, inclusiv serviciile psiho-sociale. Părintele trebuie încurajat să fie parte a procesului de asistență a copilului preluând rolul de furnizor principal de informație despre starea copilului, dar și de actor în asigurarea continuității demersului educațional în afara școlii. Pornind de cele menționate, observăm că implicațiile asistentului social sunt orientate pe trei direcții strategice: copilul în mediul educațional școlar, copilul în mediul educațional familial, familia și copilul în mediul social comunitar.[17].

Intervenția asistențială în lucru cu copiii în situație de vulnerabilitate constituie un obiectiv fundamental pentru asigurarea bunăstării acestuia. Bunăstarea copilului reprezintă satisfacerea nevoilor copilului în toate domeniile importante pentru creșterea și dezvoltarea armonioasă a acestuia, care îi asigură un început bun în primii ani de viață și pregătire pentru realizări pe tot parcursul vieții. Conceptualizarea noțiunii oferă o imagine de ansamblu foarte generală a unei serii de contribuții aduse bunăstării copilului dintr-o perspectivă psihosocială reflectate în cercetările lui Andelman, Bradlyn, Pollock, Lindstrom și Bradshaw, precizate în publicațiile autorilor autohtoni Cristina Coroban (2019) [5], Valentina Botnari (2019).

Conform HG 143 din 12.02.2018 din Republica Moldova, sunt opt domenii de asigurare a bunăstării precum: siguranța, sănătatea, responsabilitatea, activismul, realizare, îngrijire cu afecțiune, respectat și nu în ultimul rând incluziune [5]. Bunăstarea este un fenomen integral și complex, iar în scopul unei monitorizări și asigurări optime a bunăstării copilului asistentul social trebuie să înțeleagă esența fenomenului dat și totodată și funcționalitatea domeniile acestuia. [9].

Domeniile de bunăstare a copilului și prevenirea primară a riscului vizează modul de intervenție și cooperare a angajatorilor care activează în domeniile educației, ocrotirii sănătății, asistenței sociale și ordinii publice. Conform studiilor realizate de psihologul american J.W.Kohlberg, bunăstarea copiilor va avea nevoie de timp pentru a deveni o preocupare prioritară la nivelul fiecărei comunități naționale și internaționale. [12]. Lamentabil este faptul că în RM problema devine pe larg discutată din cauza situației alarmante conturate din prisma indicatorilor de bunăstare a copilului, în instituțiile de învățământ în general, și, în mod special cu referire la copii din familii aflate în situație de vulnerabilitate. [17]. În aceste condiții specialiștii în asistență socială trebuie formați să colaboreze cu cadre didactice școlare în management de caz, analiza documentară a dosarului beneficiarului, în particular Fișa de observare a bunăstării copilului, fișa de evaluare a bunăstării copilului, indicatori de suport pe domenii de bunăstare a copilului pentru perioada de vârste diferite, fișa de planificare a acțiunilor pentru asigurarea bunăstării copilului și implicarea serviciilor specializate în vederea soluționării problemelor copilului cu CES în caz de referire a cazului, analiza Raportului instituției cu privire la cazul de prevenire primară a riscului privind bunăstarea copilului, etc.

Mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului, instituționalizat prin HG nr.140 din 12.02.2018, asigură unificarea eforturilor profesioniștilor din toate sectoarele care interacționează cu copii și familii în vederea protecției copilului.

Toate agențiile, structurile profesioniste și serviciile ce lucrează cu copii și familiile lor au responsabilitatea pentru a recunoaște și a evalua riscurile potențiale pentru copil, indiferent dacă acestea constituie obiectul principal al activității lor. Intervenția profesioniștilor, sistemelor, organizațiilor și comunităților în suportul copilului și familiei este una pro activă și axată pe intervenția timpurie care asigură bunăstarea copilului și previne eficient riscurile posibile și situațiile de dificultate pentru familie. Copii și familii beneficiază de susținerea necesară la momentul potrivit din partea serviciilor sociale, educaționale, de ordine publică, medicale, etc. Aceasta poate ajuta un copil, tânăr sau părintele lui să abordeze timpuriu îngrijorările și să evite probleme de dezvoltare.[11, 10].

Mecanismul de cooperare intersectorial pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului vizează profesioniștii (din cadrul serviciilor universale), organizațiile, structurile și toți cei în contact cu copilul și familia care trebuie să conlucreze în prevenirea primară și intervenție timpurie, consolidând practicile de lucru și aplicând cadrul de bunăstare a copilului și de consolidare a familiei. Mecanismul de cooperare intersectorială direcționează eforturile spre consolidarea capacităților familiei în creșterea și educația copilului prin dezvoltarea abilităților parentale și conectarea ei la resursele relevante din comunitate. [2,3,4].

Dacă se confirmă necesitatea implicării resurselor din exteriorul instituției de învățământ, atunci în procesul studiului de caz, profesioniștii fac schimb de informații, sunt obligați să împărtășească informația disponibilă care este relevantă pentru caz și să păstreze confidențialitatea informației de care au luat cunoștință. În rezultatul acestei colaborări sunt proiectate acțiuni pentru bunăstarea copilului, sunt contactate alte servicii (de asistență socială, ordine publică, etc.) în funcție de necesitățile copilului.

Referirea cazului spre serviciile specializate are loc doar dacă resursele serviciilor universale au fost epuizate, iar problema a rămas nesoluționată. La asistența socială, de regulă, sunt referite cazurile care necesită acțiuni de protecție a copilului la nivel comunitar și cazurile care necesită conectare la serviciile sociale specializate. De asemenea, cazurile vor fi referite permanent, atunci când este identificată o situație de risc în conformitate cu prevederile Legii 140/2013 *privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți*.

Prin urmare, este cunoscut faptul, că mediul familial, școlar și social contribuie semnificativ la calitatea dezvoltării și socializării copilului, astfel la planificarea intervenției asistențiale din prisma indicatorilor de bunăstare a copilului este necesar să participe educatori, profesori, asistenți sociali și medici. Rolul fiecărui membru este specific și foarte important în menținerea următorilor factori protectori ai familiei:

- Reziliența parentală;
- Eficiența emoțională;
- Rețeaua socială de suport a familiei;
- Capacitatea general parentală pentru îngrijirea și dezvoltarea copilului;
- Sprijinul concret la necesitate;
- Capacitatea părinților/ persoanelor în grija cărora se află copilul de a dezvolta competențele emoționale și sociale ale copilului.

Asistentul social poate contribui la aplicarea măsurilor de prevenție, asigurarea de sprijin și prestarea de servicii sociale comunitare de care au nevoie, inclusiv accesul timpuriu la servicii de intervenție, educație specială, sănătate mentală și comportamentală. Prin aceste servicii de suport se poate crea rezistență pentru a reduce efectele maltratării anterioare, îmbunătățind astfel pregătirea școlară și bunăstarea generală. În intervenția asistențială în lucru cu copiii și familiile aflate în situație de vulnerabilitate, este necesar să se țină cont de 4 componente:

- Prevenirea situațiilor de risc în mediul familial;
- Asigurarea siguranței copiilor;
- Managementul deciziilor cu referire la copil și familia acestuia;
- Asigurarea protecției copilului.

Pentru a aduce starea de bine în viața familială și socială a copiilor cu CES, e nevoie ca asistentul social în formarea sa profesională să fie apt să realizeze 4 obiective: aprobare, acceptare, apreciere, autonomie, necesare pentru integrarea socială a acestora. Strategii de promovare a acestor obiective se elaborează reieșind din situația social individual a fiecărui copil beneficiar al serviciilor sociale. [16].

Aprobarea constituie un proces de înaltă complexitate. Realizarea acestui obiectiv rămâne de a fi unul dificil în planul conexiunii aspectelor teoretice cu cele practice. Deschiderea, flexibilizarea, democratizarea, încurajarea, persoanelor date reprezintă un deziderat și o provocare; o testare a calităților umane ale fiecărui individ care este diferit de ceilalți. Toate aceste elemente fiind imprimare de către părinți, psihopedagogi speciali, cadru didactic, colegi, prieteni, membrii comunității vor duce la revenirea copilului la bucurie, încredere, fericire, stare de bine [1]. În

vederea atingerii acestor obiective asistenții sociali creează parteneriate cu specialiștii în domenii diferite pentru a conjuga eforturile de aplicare a metodelor de intervenție specifice fiecărui domeniu de activitate. [13,14,15].

Acceptarea: este cel mai important ca asistenții sociali să descopere un mod de a accesa această stare la persoanele cu nevoi speciale, pentru a le putea valida sentimentele și a-i încuraja să găsească, în propria inimă, calea spre fericire. Declarația UNESCO a lansat pentru sistemele educaționale din lumea întreagă dezideratele care le orientează activitatea: de la a învăța să știi, să faci, să fii – la a învăța să învingi dificultățile, să înveți lecțiile de curaj, satisfacție și bucurie.

Aprecieria: este de neprețuit pentru un copil sau adult cu nevoi speciale. Ei plantează, împreună cu intenția, lucruri care prin apreciere se pot transforma în plăcere și apoi într-o stare de bine care mai apoi trece în obicei. De aceea, aprecierea joacă cel mai mare rol în viața oricui și poate diminua efectele emoționale ale negativismului, îndreptându-ne pașii către vise.-E cunoscut faptul, că starea de bine este în strânsă legătură cu învățarea, dezvoltarea relațiilor de calitate cu cadrele didactice, părinții, colegii, cu trărea în comun cu cei din mediul nemijlocit a situațiilor de succes.

Autonomia este capacitatea unei persoane de a avea control asupra propriei învățări, individuale sau în colaborare cu alții. Cercetările în psihologia educațională au demonstrat că un elev autonom își va asuma mai multă responsabilitate pentru acțiunile sale, se va simți mai angajat într-o activitate aleasă, va deveni capabil să se concentreze pentru o perioadă mai lungă de timp. O viziune în acest sens o reprezintă și Modelul Rodawell [6], care constă în încurajarea stării de bine a copiilor cu dizabilități prin promovarea autonomiei acestora.

În prezent Republica Moldova a făcut pași importanți în reglementarea serviciilor sociale pentru copil și familie, precum și a serviciilor sociale de îngrijire alternativă. O atenție deosebită a fost acordată incluziunii sociale a copiilor cu dizabilități și a copiilor din sistemul de îngrijire alternativă de tip rezidențial, precum și promovării îngrijirii alternative de tip familial. [7]. Starea de bine a unui individ este în continuă schimbare, iar existența sau absența acesteia, poate afecta angajamentul unui elev și succesul în procesul de învățare. Cadrele didactice trebuie să înțeleagă potențialul elevului cu CES, necesar în promovarea unei schimbări pozitive, pentru ca starea de bine să devină o forță puternică în procesul de dezvoltare și învățare pe tot parcursul vieții. [6, p.79-85]. Intervenția asistențială din prisma indicatorilor de bunăstare a copilului poate fi realizată cu succes doar printr-o cooperare eficientă și reciprocă a actorilor implicați în asigurarea stării de bine a copilului și familiei. Serviciile sociale contribuie în mod decisiv la dezvoltarea și asigurarea bunăstării copiilor și tinerilor. Făcând referire la relațiile constante pe care le are asistentul social comunitar cu copiii și familiile, aceștia pot juca un rol-cheie în prevenirea situațiilor de criză, traumă, abuzului și neglijării copilului. Iată de ce este important pregătirea asistenților sociali pentru a asigura bunăstarea copiilor cu cerințe educaționale speciale (CES) și se necesită unele adaptări curriculare în vederea asigurării parteneriatului intersectorial pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului.

Bibliografie:

1. Codul Educației al Republicii Moldova, nr.152 din 17.07.2014. Accesat la 20.09.24. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355156>
2. HG 143 din 12-02-2018 pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului. Publicat:16-02-2018 în Monitorul Oficial Nr.48-57 art. 168. Accesat: 14.09.2024. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=102076&lang=ro
3. Ordin MEC nr.1352 din 27.10.2023 Cu privire la aprobarea reperelor metodologice (Anexa 1. Reper metodologice privind completarea Fișei de observare a bunăstării copilului, Fișei de evaluare a bunăstării copilului și Fișei de planificare a acțiunilor pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului. Accesat: 15.09.2024. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordinul_nr_1352_din_27_10_2023_compressed.pdf

4. Reper metodologic privind activitatea psihologului în instituțiile de învățământ general. Ordinul MECC nr. 02 din 02.01.2018. Accesat 20.09.24. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_nr.02_din_02.01.2018_0.pdf
5. COROBAN Cristina Intervenția asistențială prin prisma indicatorilor de bunăstare a copilului. În: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 7-8 noiembrie 2019 Pp. 284-288. Accesat: 15.09.24. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/284-288_1.pdf
6. FURDUI Emilia, Asigurarea stării de bine la copii cu cerințe educative speciale prin dezvoltarea creativității În: Psychology. Special Pedagogy. Social Work (PSPSW) e-ISSN: 1857-4432, p-ISSN: 1857-0224, Volume 56, Issue 3, 2019, Pp.79-85 (<http://psihologie.upsc.md>) https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/79-85_5.pdf
7. LUNGU Tatiana, Asistența psihologică a copiilor cu cerințe educaționale speciale în instituțiile de învățământ general. În: Educația de calitate în contextul provocărilor societale societale, pag. 463-469. Accesat: 11.09.24. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-463-469.pdf
8. PATRAȘCU Dumitru, DAVIDESCU Elena, Pedagogul social și asistentul social - domenii de intervenție. Accesat 14.09.2024.. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Pedagogul%20social%20si%20asistentul%20social_%20domenii%20deinterventie.pdf
9. SCUTARU Albina Paradigma holistică - reper metodologic în interpretarea conceptului: bunăstarea copilului. Pp.176-184. Accesat: 19.09.2024. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-176-184_0.pdf
10. Serviciul social de sprijin pentru familiile cu copii ghid de suport pentru aplicare practică ghid de suport pentru aplicare practică. Ghid metodologic. Aprobata prin ordinul Ministrului Muncii, Protecției Sociale și Familiei nr.103 din 30.05.2016. Accesat: 17.08.2024. Disponibil: https://www.p4ec.md/ro/Documente/Ghiduri/Ghid_SF.pdf
11. TURCHINĂ, T., PLATON, C., ș. a. Starea subiectivă de bine – semnificații și implicații. În: Revista științifică a USM, Studia Universitatis, nr.5(55), Chișinău, 2012. ew Press, Boulder, 1992.
12. LIEBFRIED, S. Towards a European Welfare State. In: FERGE S., KOHLBERG, J. W. Social policy in a Changing Europe. Co: Wesvi .
13. <https://ipp.md/wp-content/uploads/2017/09/Sinteza-Cara-Angela.pdf>
14. <https://educ-hincesti.starnet.md/dih/public/files/Ordinul%20nr.%20247%20din%2001.04.2022.pdf>
15. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/55-62_5.pdf
16. <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2024/01/asigurarea-dreptului-la-educatie-a-copiilor-cu-deficiente-senzoriale.pdf>
17. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/284-288_1.pdf
18. [file:///D:/!!!My%20%20Documents!!!/EMILIA/SACDC%2010.03.2020/Laposina/Catedra%20Asisten%C8%9B%C4%83%20Social%C4%83/Publica%C8%9Bii/2024/Ordinul%20nr.%20247%20din%2001.04.2022%20\(1\).pdf](file:///D:/!!!My%20%20Documents!!!/EMILIA/SACDC%2010.03.2020/Laposina/Catedra%20Asisten%C8%9B%C4%83%20Social%C4%83/Publica%C8%9Bii/2024/Ordinul%20nr.%20247%20din%2001.04.2022%20(1).pdf)